

Pannon Egyetem, Modern Filológia és Társadalom-
tudományi Kar, Antropológia és Etika Tanszék

A Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége 1950–1956 között

A Magyarországon működő szabadegyházak az 1945 és 1948/1949 közötti időszakot a felszabadulás éveiként élték meg. Közjogi helyzetük lényegesen javult, de a kommunista hatalomátvételt követően egyre több nehézséggel találták szembe magukat. A felsőbb hatóságok biztosították ugyan a megszerzett jogok gyakorlását, ugyanakkor helyi szinten korlátozóan léptek fel velük szemben már 1949–1950-ben. Több településen be akarták tiltani az egyes gyülekezetek működését, néhány személyt letartóztattak és eljárást indítottak ellenük. A gyülekezetek sérelmeit a Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége (MSZSZ) fellépését követően általában orvosolták a felettes szervek. Az államosítások azonban már komoly veszteséget okoztak nekik. (1)

A hetednapis adventisták 1949 végén elvesztették a nyomdájukat, majd 1950 februárjában a kiadóhivatalukat (Rajki, 2003, 48. o.). Az Evangéliumi Pünkösdi Egyház által működtetett árvaház és aggok otthona 1949 júliusában oszlott fel. Az Evangéliumi Keresztyének gyermekotthona 1950 nyarán került át a Gyermekvédő Országos Bizottság kezelésébe. (2) A hatóságok 1949 nyarán a közegészségügyi, szociális és köztisztasági szabályok be nem tartása címén megszüntették az Üdvhadserg Budapest VIII. kerület Dobozi utca 29. szám alatti férfi és a Szerdahelyi utca 17. szám alatt található női otthonait. Az Üdvhadserg magyarországi betiltását 1950-ben a Honvédelmi Minisztérium is szorgalmazta a felekezet pacifista nézetei miatt (3), amire még ugyanabban az évben sor is került. Ezzel párhuzamosan a kommunista államhatalom egyre kevésbé tolerálta, ha valaki nyilvános helyen hitbéli meggyőződésének adott hangot. (4)

Az MSZSZ elnöksége a politikai viszonyokhoz igazodva alapította meg 1950. január 17-i ülésén, hogy „a Magyar Népköztársaság alkotmánya örvendetesen megvalósította az együttműködés főbb célkitűzéseit. [...] Egyfelől biztosítja a vallás szabad gyakorlását, másfelől elválasztja az államot az egyháztól.” A szervezet további működését ezért a tagegyházak érdekképviseleteként képzelték el. Előírták továbbá, hogy a tagegyházak magyarországi irányításuk legyenek, és komoly evangéliumi tanítással, liturgiával rendelkezzenek. (5)

„Fokoznunk kell a harcot a különböző szektákkal szemben is...”

Az MSZSZ fenti megállapítása csak jogi értelemben bizonyult igaznak. Az állampárt nyílt hadüzenete ugyanis már 1950 júniusában megérkezett. A Magyar Dolgozók Pártjának (MDP) Központi Vezetősége a „klerikális reakció” ellen indított harc keretében már a kiségyházak ellen is fellépést sürgetett. A kiségyházakról a harc főideológusa, Révai József a következőképpen nyilatkozott: „Fokoznunk kell a harcot a különböző szektákkal szemben is. Az adventista, jehovista, baptista és az egyéb szekták vezetői a legtöbb esetben az ame-

rikai imperializmus szolgálatában állanak, a szekták nem egyebek, mint imperialista propagandaszervek.” (*Harc a klerikális...*, 1950. június 6.; *Révai József a...*, 1950. június 7.) E nyilatkozat után a helyi pártszervezetek pártnapján is foglalkoztak a „klerikális reakció” és a szekták kérdésével. Példaként említhetjük, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Pártszervezetének 1950. július 4-i pártnapján a kiküldött főhadnagy a veszélyes szekták között név szerint említette a Jehova tanút, amerikai kémeknek tartva tagjait. Velük kapcsolatban említette meg – durva csúsztatással – a Keresztyén Testvérgyülekezet-hez tartozó Kiss Ferenc nemzetközileg elismert orvosprofesszort, az MSZSZ elnökét. Ez ellen az MSZSZ nevében Michnay László és Bajor László tiltakozott az MDP vezetésénél, kérve, hogy tegyenek különbséget a demokráciára nézve veszélyes vallási mozgalmak és az államhoz lojális szabadegyházak között. (6)

A kisebb vallási közösségek szabad működését és erősödését rossz szemmel nézte a politikai vezetés. Az MDP Titkársága már 1951. július 4-i ülésén foglalkozott a magyarországi „szekták” prédikátorai ellenőrzésének kérdésével. Az ülésen döntés született arról, hogy prédikátoraik számát minimálisra kell csökkenteni, illetve külföldről támogatást csak az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) hozzájárulásával vehetnek igénybe. Az ülésen egy hónapot adtak a BM-nek és az ÁEH-nak a „szekták” szorosabbra fogásának és ellenőrzésük egyéb rendszabályainak kidolgozására. (7)

Az MDP Titkársága – a Belügyminisztérium (BM) és az ÁEH illetékeseit bevonva – 1951. augusztus 8-i ülésén hozott döntéseket a szabadegyházakkal kapcsolatban. (8) Két csoportra osztva tárgyalták a magyarországi kisebb felekezeteket. Az első csoportba az MSZSZ keretében működő vallásfelekezetek tartoztak. Az MSZSZ-ből 1950-ben kilépő adventista vallásfelekezet sajátos helyet foglalt el, mert őket azonos módszerrel kívánták szabályozni, mint a szövetség tagegyházait. Ennek hátterében az adventista egyház akkori elnökének – Michnay Lászlónak – és több vezetőjének munkásmozgalmi múltjából fakadó személyes kapcsolata állhattak, illetve az a körülmény, hogy a felekezet a Szövetségbe tömörült tagegyházakhoz hasonló szervezeti felépítéssel és felelős vezetéssel rendelkezett. A másodikként tárgyalt mintegy 20 vallásos csoport működését illegálisnak tekintették, amelyekre nem vonatkozott a magyar alkotmány által biztosított vallásszabadság.

Az MSZSZ-hez kapcsolódó vallásos közösségek és az adventisták működésének korlátozását a következőképpen képzelték el.

A lelkészek részére az ÁEH igazolványt ad ki, amely meghatározott működési területre szól. E területen kívüli lelkészi tevékenység tilos és közigazgatási eljárás alá esik. Az igazolvány kiadásához hatóságilag igazolniuk kell majd a lelkészek erkölcsi és politikai feddhetetlenségét. Minimum 250–300 főre javasoltak egy lelkészi igazolvány kiadását, amely legfeljebb két község területére biztosít működési engedélyt. Az igazolványokat az ÁEH a BM-mel együttműködve adja ki, kettős elbírálás alapján. Az ÁEH által kiadott működési engedélyt láttamoztatni kell majd az illető hatóságnál, és bejelenteni, hol és mikor tartják az összejöveteleket. Ez gyakorlatilag az új gyülekezetek ellehetlenítésével fenyegetett.

Az imatermek és gyülekezetek számának csökkentése érdekében megtiltották az istentiszteletek és bármilyen összejövetelek tartását a lakásokban. Egy imaterem fenntartását minimum 100–150 személy látogatásához kötötték. A fentiekben túlmenően a rendészeti szervek pedig különböző követelményeket állítanak majd fel a bejelentett imatermekkel kapcsolatban (például tűzveszéllyel kapcsolatos követelmények, befogadóképesség, csak utcára nyíló helyiség stb.).

A történelmi egyházakhoz hasonlóan a Szövetség és az adventista felekezet köteles volt minden kiadandó nyomtatványt, sokszorosított anyagot, körlevelet, brosúrát kiadás előtt az ÁEH-nak bemutatni.

A tagegyházak legális működése csak az MSZSZ kezességvállalása esetén volt lehetséges. Új tagegyház létesítését pedig nem engedélyezték az MSZSZ-en belül.

Elhatározták a tagegyházakban meglevő diakonisszaintézmények rendelet kiadása nélkül, megegyezés alapján és adminisztratív úton történő megszüntetését.

Külföldi támogatást bármilyen formában csak az ÁEH hozzájárulásával fogadhattak el. A többi, becslésük szerint mintegy 20 „szekta” működését BM-rendelettel kívánták megszüntetni. Okként azt jelölték meg, hogy azok nem vallásfelekezetek, mivel nincs működési engedélyük, illetve szervezeti szabályzatuk, továbbá lelkészeik működését nem kötik képesítéshez, és nem rendelkeznek felelős vezetőséggel. A fő indokot azonban abban vélték megtalálni, hogy tevékenységüket a külföldi imperialisták irányítják és támogatják anyagilag. Az illegálisan működő vallási entitások ellen az egyesületekre vonatkozó rendszabályok foganatosítását határozták el. Az MSZSZ vezetőitől pedig elvárták, hogy nyilatkozatban határolják el magukat ezektől a valóságos szerveződésektől.

Az MSZSZ, valamint az MSZSZ Egyeztető Albizottságának tagjai, illetve az egyes mozgalmak vezetői számára biztosították csak az ország egész területére kiterjedő működés lehetőségét. A lelkészek, prédikátorok, gyülekezeti munkások, körzetvezetők, valamint kerületi előljárók a működési területük pontos feltüntetésével kaptak igazolványt. Az igazolványok kiadásának kérdése érzékenyen érintette a gyülekezeti életet. Az igazolvány nélkül rendelkező lelkész távolléte esetén ugyanis az istentiszteleten igeszolgálat helyett a gyülekezet egyik vezetője tarthatott ülve felolvasást. Ezeket az istentisztelet-típusokat nevezték csendes istentiszteleteknek.

A fenti döntések megvalósulása a prédikátorok számának és az általuk lelkipásztorolt terület 40 százalékkal történő csökkenésével fenyegetett. Végrehajtása főképp a kisebb gyülekezetek, szórványok megfelelő lelkigondozását veszélyeztette. Ez különösen a falvak hívőit érintette negatívan. A legálisan működő szabadegyházak belső életébe történő nyílt beavatkozást azonban az államhatárolom egyelőre elkerülte. Az állam és a szabadegyházi közösségek kapcsolata ekkoriban még csak néhány adminisztratív kérdésre terjedt ki, mint például a prédikátorok vagy a helyi megbízottak igazolványügye, ingatlanproblémák, illetve az új kiadványok engedélyeztetésének problémája. Az MSZSZ és a tagegyházak vezetői pedig a lehetőségeikhez mérten igyekeztek a rájuk bízott gyülekezetek hitéleti feltételeit biztosítani a rájuk nehezedő állami nyomás ellenében.

A politikai vezetés az államhoz fűződő kapcsolatok alapján a következő csoportokra bontotta a kisebb felekezeteket a Rákosi-korszak végén, 1955-ben (9):

A baptisták, metodisták, adventisták és részben a nazarénusok támogatták híveik termelőszövetkezeti tagságát. Tagjaik szorgalmasan dolgoztak és lojálisak voltak a rendszerrel szemben. Kifogásolták azonban

híveik politikai kérdések iránt tartózkodó magatartását.

A Szabadegyházak Tanácsába (SZET) (az MSZSZ elnevezése 1953-tól) (10) tömörült többi vallási közösség magatartását nem tartották ellenségesnek, de kifogásolhatónak vélték a társadalmi, politikai és kulturális megmozdulásoktól való távolmaradásukat. Tagjaik többsége ugyanis még a vezetőségük által az állami feladatok támogatását célzó körlevelek végrehajtását sem vette komolyan.

Ellenséges vallási közösségnek egyedül a Jehova tanúit tartották, akik ellen a rendőrség több esetben fellépett.

A BM adatai szerint 1951 és 1955 között az MSZSZ, illetve 1953-tól a Szabadegyházak Tanácsa (SZET) felekezeteinek taglétszáma 28 000-ről 25 100 főre csökkent. Hason-

ló tendenciát figyeltek meg a szövetségen kívüli vallási közösségek esetében, ahol 16 800-ról 13 000 főre csökkent a hívek száma. Az ÁEH 1955-ben a kisegyházakkal kapcsolatos politikájában az adminisztratív elemet politikaival igyekezett felváltani. Így a protestáns alosztály héthavonta tervezett megbeszélést a SZET és más jelentősebb kisegyházak vezetőivel. A megyei egyháziügyi megbízottaknak kéthavonta kellett találkozniuk a jelentősebb szabadegyházi vezetőkkel, hogy ellenőrizzék tevékenységüket és érvényesítsék az állami befolyást.

A Magyarországi Szabadegyházak Szövetségének belső élete

Az MSZSZ érdekérvényesítő lehetőségeit befolyásolta a szervezet belső helyzete, vezetőinek társadalmi kapcsolatrendszere. Lényegesen gyengítette a Szövetség erejét második legnagyobb tagegyházuk – a Hetednap Adventisták Felekezete – 1950 júliusában történt kilépése 1950-ben. (11) Rajtuk kívül még az Ókatolikus Egyház hagyta el a szervezetet 1950 szeptemberében. (12) Új taggal is bővült azonban az MSZSZ ezekben az években. A szabadkeresztyének 1950. május 31-én léptek be. Az MSZSZ számára a legnagyobb gondot a pümködsi entitások jelentették: kialakulatlan szervezeti és hitéleti kereteik miatt elzárkóztak a felvételüktől. (13) A szervezet és a pümködsi mozgalmak viszonyulásának kérdése 1951 őszére vált igazán fontossá a korábban említett 1951. augusztus 8-ai párthatározat miatt. Az MSZSZ vezetői tudatában voltak annak, hogy ha az egyes pümködsi csoportokat magukra hagyják, akkor az illegalitás várhat rájuk, ami a Rákosi-diktatúra éveiben nem csupán jogi, hanem létbizonytalanságot is jelentett. (14) Az MSZSZ végül elvállalta a pümködsi csoportok felügyeletét. A probléma megoldása érdekében 1951 októberében létrehozták a Szabadegyházak Egyeztető Albizottságát az öt Szentlélek-keresztséget valló csoport számára. (15)

A politikai, társadalmi, illetve az MSZSZ szervezeti életében történő változások a szövetség célkitűzéseiben is módosulást eredményeztek. Így a magyarországi evangéliumi felekezetek együttműködésének és a hívek lelki egységének előmozdítását, a „demokratikus kormányzat” iránti lojalitásra való nevelést, a béke szolgálatának támogatását, illetve a Szövetségbe tömörült felekezetek kormányhatóság előtti képviselést fogalmazták meg. (16)

A szabadegyházak és az államhatalom

Az MSZSZ-hez tartozó kisebb vallási entitások közjogilag két különböző kategóriához tartoztak a Rákosi-korszakban. A Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége (17), illetve a Magyarországi Metodista Egyház az 1947. évi XXXIII. törvénycikk értelmében a történelmi egyházakhoz hasonló jogi helyzetbe került. Velük nem kötött külön megállapodást az államhatalom, de rájuk is ugyanazok a szabályok vonatkoztak. A többi tagegyház, illetve az MSZSZ felügyelete alatt lévő felekezet, csoport számára az MSZSZ biztosította a szabad működés lehetőségét. Az MSZSZ-ből kilépő adventisták pedig az el nem ismert MSZSZ-tagegyházakhoz vagy annak felügyelete alatt lévő entitásokhoz hasonló közjogi helyzetben voltak.

A kisegyházak ügye 1952 elejéig a Belügyminisztériumhoz tartozott, amíg át nem került az 1951-ben felállított Állami Egyháziügyi Hivatalhoz. Az el nem ismert szabadegyházak ellentmondásos közjogi helyzetét tükrözi az 1951 előtti időszakra vonatkozóan, hogy a Keresztény Testvérgyülekezet nyíregyházai gyülekezetét egyesületként tüntették fel a hatóságok, de sem alapszabállyal, sem pedig intézőszervvel nem rendelkezett. A megyei tanács 1950-ben a gyülekezet betiltását javasolta, mert vallásos meggyőződésüket személyes biztonságtevés formájában adták tovább, „fertőzve ezzel környezetüket”. (18)

AZ ÁEH 1953 februárjától nem tárgyalt egyik felekezettel sem közvetlenül, hanem csak a SZET-en keresztül. (19) 1953 márciusától pedig minden felekezeten belüli válto-

zás (áthelyezés, körzeti átcsoportosítás, igazolványok kiigazítása) az ÁEH-val történt előzetes megbeszélés alapján történhetett. (20) Ez jogi értelemben a szabadegyházak államosítását jelentette. Az államhatalom ekkor még nem rendelkezett irányában elkötelezett vezető, illetve befolyásos lelkipásztor-réteggel.

Az ötvenes évek első felében az államhatalom elsősorban a BM segítségével igyekezett számba venni és feltérképezni a magyarországi kisebb vallási közösségeket, szabadegyházakat. Az új gyülekezeteket, amint tudomásukra jutott, nyilvántartásba vették, ellenőrizték. Ha egy településen nagyon lecsökkent egy felekezet taglétszáma, akkor törölték a nyilvántartásból. (21) Az ÁEH is gyűjtötte a felekezetekkel kapcsolatos adatokat, amelyek elsősorban lelkészekre, egyházközségekre, ingatlanokra, taglétszámra és a külföldi kapcsolatokra vonatkoztak országos szinten. (22) Az MSZSZ a BM-hez küldött beadványban tiltakozott az ellen, hogy a szabadegyházakat az egyes hatóságok egyesületeknek, illetve szektáknak minősítették. (23)

A lelkészi igazolványok ügye

A második világháborút követően az egyházi szolgálattevők igazolványát a tagedyházak felterjesztésére az MSZSZ állította ki. Célja a hatóságok előtti igazolás volt. Egy visszaemlékezés szerint az igazolványok kiadását 1950–1951-ben az MSZSZ felterjesztésére a BM egyik alosztálya végezte (24), majd azokat a Szövetség továbbította a tagedyházak vezetőihez. Utóbbiak vállalták a felelősséget a korrekt használatáért az MSZSZ és a hatóságok előtt. (25) A lelkészeknek pedig negyedévenként kellett hitelesíttetniük az igazolványaikat a rendőrkapitányságon. (26) Annyi bizonyos, hogy az ÁEH 1951-ben annyit várt el a felekezetek vezetőitől és lelkészeitől, hogy ismerjék és tartsák be az állam törvényeit, ne csináljanak üzletet a vallásból, és dolgozzanak úgy, hogy az emberek a lelkipásztorok munkájáról tiszta képet nyerhessenek. (27) Az ÁEH 1952-től állította ki a lelkészigazolványokat a MSZSZ szolgálati helyeket is tartalmazó felterjesztésére a BM-mel együttműködve, amelyeket aztán láttamoztatni kellett a helyi hatóságokkal. Az ÁEH azzal indokolta az igazolványok kiadását, hogy az MSZSZ-ben képviselt tagedyházakat ennek segítségével különböztetné meg az „államellenes” szektáktól, illetve akadályozná meg, hogy egyesek vallási tevékenységek leple alatt utazgatva „káros tevékenységet” végezzenek. (28) Az MSZSZ, valamint az MSZSZ Egyeztető Albizottságának tagjai, illetve az egyes mozgalmak vezetői számára biztosították csak az ország egész területére kiterjedő működés lehetőségét. A lelkészek, prédikátorok, gyülekezeti munkások, körzetvezetők, valamint kerületi elöljárók a működési területük pontos feltüntetésével kaptak igazolványt. (29) Az igazolványok kiadásának kérdése érzékenyen érintette a gyülekezeti életet. Az igazolvánnyal rendelkező lelkész távolléte esetén ugyanis az istentiszteleten igeszolgálat helyett a gyülekezet egyik vezetője tarthatott ülve felolvasást. Ezeket az istentisztelet-típusokat nevezték csendes istentiszteleteknek.

Az államhatalom igyekezett az igazolványok kiadását adminisztratív eszközökkel nehezíteni. Az ÁEH a lelkészi igazolványok kiadásához az érintettek származása, vagyoni állapota, erkölcsi és politikai megbízhatósága iránt érdeklődött. (30) Problémát jelentett 1952-ben, hogy az ÁEH által kiadott igazolványokban a működési helyek feltüntetése terén sok elírást és kihagyást tapasztaltak. Számosan nem kapták meg a működési engedélyüket a kívánt területre. (31) Akadályt jelentett az igazolványok kiadásában, hogy egyes rendőrkapitányságok szükségtelennek tartották kiállítani az erkölcsi igazolványt a helyi lelkész számára, ami pedig a prédikatori igazolványok kiadásának feltétele volt. Az ÁEH pedig nem sietett az ügyintézással. (32) A BM figyelte, hogy a lelkipásztor rendelkezik-e igazolvánnyal, és a feltüntetett helyen prédikál-e. Ha nem az igazolványban megjelölt helyen prédikált, akkor „szektaszervezés” címén bevonták az igazolványát.

Igazolvánnyal nem rendelkező lelkész hiányában a gyülekezet a helyi megbízott vezetésével tarthatott „csendes istentiszteleteket”. Az ÁEH a helyi megbízottak részére kezdetben nem tervezte igazolványok kiadását. Az eredeti elképzelés szerint gyülekezetenként egy-egy megbízott és egy-egy helyettes számára a körzeti vagy kerületi előljáró az országos vezetőség hozzájárulása és aláírása mellett adhatott volna ki igazolást. (33) A helyi megbízottak számára végül a SZET állított ki igazolványt, de névsorukat fel kellett terjeszteniük az ÁEH-hoz, és az ÁEH küldte tovább a megyei egyházügyi előadókhoz. A helyi megbízottak tevékenységét a prédikátor vagy a körzeti előljáró ellenőrizte és irányította. A prédikátor távollétében a helyi megbízottak voltak a felelősök a gyülekezetek rendjéért. (34) A helyi megbízottak azonban csak a saját gyülekezetükben tevékenykedhettek és prédikációt sem tarthattak.

Lap- és könyvkiadás

A kommunista hatalomátvételt követően néhány éven belül megszűnt a magyarországi szabadegyházi közösségek lap- és könyvkiadási lehetősége. Az adventista lap- és könyvkiadás 1950-ben fejeződött be. A baptisták *Lelki Élet* című lapja 1951. április 1-én jelent meg utoljára. A szabadegyházi entitások a gyülekezeteik és híveik számára sem nyomtatott, sem egyéb tömegkommunikációs csatornán nem tudták a „lelki táplálékot” biztosítani. Egyedüli legális eszközüik a gyülekezeti összejövetelek és a személyes lelki gondozás volt.

Az MSZSZ az egyre nehezedő helyzetben 1950 nyarán folyóirat engedélyezését kérte az államtól (35), sikertelenül. Megoldásként felmerült 1951-ben, hogy az MSZSZ, a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége és a Hetednap Adventisták Felekezete közös lapot ad ki, de belső ellentétek miatt nem valósult meg az elképzelés. (36)

A rendelkezésünkre álló források szerint az MSZSZ az ötvenes évek első felében évente 4–6 füzetet kiadhatott. Az 1951. évben a szervezet az első negyedévre *Bibliaolvasó vezérfonalat*, a második negyedévre *Evangéliumi énekek* gyűjteményét, a harmadik negyedévre *A kereszti útka*, a negyedik negyedévre pedig *Áhítat* címmel jelentetett meg irodalmat. (37) A SZET 1955-ben már 6 füzetet adhatott ki. A füzetek igei üzenetekkel, gyülekezeti étellel, egyháztörténelmi töredékekkel, bibliafordítási kérdésekkel, bizonyoságtelekkel stb. kapcsolatos írásokkal foglalkoztak. (38) A szövetségen kívüli közösségek számára nem nyílt lehetőség semmilyen kiadvány publikálására ezekben az években.

Ingatlan

A kommunista hatalomátvételt követő államosítások a szabadegyházakat is érintették. Jogi státusuk rendezetlensége miatt az általuk használt ingatlanok vagy intézmények 1945 előtt – a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége kivételével – hivatalosan magánszemélyek tulajdonában voltak, amiben a második világháborút követően sem történt változás. A korábban „tűrt” kategóriában lévő vallási entitások közül 1947-ben elismert Magyarországi Metodista Egyház számára nyílt lehetőség az ingatlanok tulajdonjogának rendezésére. Így elindulhatott a névlegesen magánszemélyek nevében lévő ingatlanjaik egyházi tulajdonba történő átírása. Ez azonban a különböző örökösödési, illetve esetleges hit-hagyásból fakadó problémák miatt vontatottan haladt. Az új államhatalom bár 1945-ben garantálta, hogy a szabadegyházak templomai, imatermei és az egyházi célokat szolgáló helyiségei mentesülnek a hatósági igénybevétel alól (39), de ez a Rákosi-korszakban nem jelentett jogbiztonságot. A magánszemélyek tulajdonában lévő imatermeket ugyanis fenyegette a „bérletfelmondás” veszélye, amelynek ürügyei változatosak lehettek. Megtiltották például a lakások más célra történő felhasználását. Az egyes házingatlanok állami tulajdonba vételéről szóló 1952. évi 4. törvényerejű rendelet azon magántulajdonban álló házingatlanok államosítását írta elő, amelyeket vagy amelyeknek egyes részeit bérbeadás útján

hasznosították. Ezt követően államosították az egyházi tulajdonban maradt bérlakásokat. Így került állami kézbe a metodisták Felsőerdősor utcai épületének 70,7 százaléka és a Budakeszin működő intézményük (Lakatos, 2005, 215. o.). Az el nem ismert felekezetek istentiszteleti céllal használt helyiségekkel kapcsolatos problémái már 1950-ben jelentkeztek. 1950 elején az MSZSZ például tiltakozott az ellen, hogy a Hetednap Adventisták Felekezete nyíregyházi gyülekezetének kifejezetten istentiszteleti célokat szolgáló imatermébe a felekezet tudta és beleegyezése nélkül bizonyos személyek behatoltak és a felekezet információja szerint kiigényelték azt. A szóban forgó épület az egyház állítása szerint – ez elismerés hiányában valótlán állítás volt – már 1945 előtt a tulajdonát képezte, és nem szolgált lakás céljával. (40)

Rendőri atrocitások

Az MSZSZ, illetve későbbi nevén a SZET a nehezen áttekinthető közjogi és vallásszabadsági helyzetben lehetőségeihez mérten végezte tagegyházaik érdekképviselését. Vezetői a szükséges politikai tiszteletköröket „letudva” a politikai realitásoknak megfelelően védték a hatáskörük alá tartozó felekezetek érdekeit a hatóságok túlkapásaival szemben, amelyek lokálisan teljesen ellehetetlenítették volna a jogilag amúgy is meglehetősen behatárolt hitéletet. A rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján úgy tűnik, hogy az állam korlátozó egyházpolitikája lényegesen szűkítette a szabadegyházak társadalmi befolyását, de gyülekezeti életük a nehézségek ellenére élénk maradt.

A Rákosi-korszakban az MSZSZ tagegyházaik és a felügyelete alá tartozó vallási entitások esetében a legtöbb probléma a hatóságokkal az igazolványkérdésből fakadt az igazolvány nélküli vagy lejárt igazolvánnyal történő istentisztelet-tartás miatt. (41) A szabadegyházi entitásokat az „illegális” missziós tevékenységtől, az új gyülekezetek szervezésétől lelkészeik internálással való fenyegetésével tartották vissza. Eddigi ismereteink szerint leghosszabb ideig, másfél évig Kalkó József baptista lelképásztort tartották fogva (Kovács, 1996, 229. o.). Az új gyülekezetek szabad működésének engedélyezését azzal az indokkal utasították el, hogy a magyar jogszabályok nem teszik lehetővé új szekta alapítását. (42) Más helyeken a rendőrség törvényellenes feltételeket támasztott az istentiszteletek megtartásával kapcsolatban: az előadásra kerülő bibliai magyarázatok írásbeli közlését és az egyesületi alapszabályok bemutatását kérte, illetve a pénztárkönyvek átvizsgálását kívánta. Más helyen a gyülekezeti tagok névsorának beszolgáltatását is elrendelte a rendőrség. (43) Előfordultak más „ügyből” kifolyó házkutatások és internálások is. (44)

Összegzés

Az MSZSZ, illetve későbbi nevén a SZET a nehezen áttekinthető közjogi és vallásszabadsági helyzetben lehetőségeihez mérten végezte tagegyházaik érdekképviselését. Vezetői a szükséges politikai tiszteletköröket „letudva” a politikai realitásoknak megfelelően védték a hatáskörük alá tartozó felekezetek érdekeit a hatóságok túlkapásaival szemben, amelyek lokálisan teljesen ellehetetlenítették volna a jogilag amúgy is meglehetősen behatárolt hitéletet. A rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján úgy tűnik, hogy az állam korlátozó egyházpolitikája lényegesen szűkítette a szabadegyházak társadalmi befolyását, de gyülekezeti életük a nehézségek ellenére élénk maradt.

Jegyzet

- (1) A tanulmány az OTKA K68299. számú pályázata és a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.
- (2) Evangéliumi Keresztyének jegyzőkönyve. 1950. dec. 9. (Evangéliumi Pünkösdi Közösség Irattára; Budapest; = EPK)
- (3) Magyar Országos Levéltár (Budapest = MOL) XIX-B-1-h Belügyminisztérium, Egyesületi Főosztály 5650/4. 361. doboz, Feljegyzés az Űdvahadsereg Szabadegyház tárgyában, 1950. ápr. 21.; Budapesti Főváros VIII. Kerületi Tanácsának Véghatározata, 1950. aug. 24.; Feljegyzés az Űdvahadsereg Szabadegyház tárgyában, 1950. márc. 22.
- (4) Hetednapi Adventisták Felekezetének körlevele. 1950. márc. 16. (Szigeti Jenő gyűjteménye; SzJ)
- (5) MSZSZ jegyzőkönyv. 1950. jan. 17. RZ III-B-14. Az általam különböző magángyűjteményekből, rendezetlen irattárakból, levéltárakból összegyűjtött iratok másolatát rendeztem, és a munka megkönnyítése érdekében jelzetekkel láttam el. Továbbiakban a magam által összegyűjtött iratok másolatát RZ rövidítéssel jelzem.
- (6) Gyarmati Béla és Michnay László levele az MDP Országos Központjának. 1950. júl. 6. (SzJ)
- (7) MOL M-KS Magyar Dolgozók Pártja, Magyar Szocialista Munkáspárt iratai 276. f. 54. cs. MDP, Titkárság, 150. öe. Titkársági ülés jegyzőkönyve. 1951. júl. 4.
- (8) MOL M-KS 276. f. 54. cs. 155. öe. Titkársági ülés jegyzőkönyve. 1951. aug. 8.; illetve Javaslat a Szabadegyházak Szövetsége keretében működő vallásfelekezetekkel és szektákkal kapcsolatos egyéb rendelkezésekről. 1951. aug. 7.
- (9) MOL XIX-A-21-c Állami Egyházügyi Hivatal, Adattár, 6/3. 142. doboz. ÁEH belső feljegyzése: A szekták helyzete, magatartása és tevékenysége a felszabadulástól a kormányprogramig. 1955. jún. 7.
- (10) A rendelkezésünkre álló dokumentumok 1953-tól az általunk vizsgált korszak végéig a szervezetre a Szabadegyházak Tanácsa elnevezést használják.
- (11) MSZSZ jegyzőkönyv. 1950. júl. 14. RZ I-B-a-2. (BL) (A Baptista Levéltárban a Magyarországi Szabadegyházak Szövetsége, illetve a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa iratai rendezetlenek voltak. Az ott elkészített másolatokat a saját gyűjteményemben rendeztem. Ezt jelöli az RZ jelzet. Az ott elkészített másolatokat a továbbiakban BL rövidítéssel jelzem.)
- (12) MSZSZ jegyzőkönyv. 1950. szept. 2. RZ I-B-a-4. (BL)
- (13) MSZSZ jegyzőkönyv. 1951. jan. 26. RZ I-B-a-7. (BL)
- (14) MSZSZ jegyzőkönyv. 1951. szept. 10. RZ I-B-a-12. (BL)
- (15) Az öt entitás a következő volt: Evangéliumi Pünkösdi Egyház, Evangéliumi Keresztyén Gyülekezet, Isten Gyülekezetek Szövetsége, Isten Egyháza, Élő Isten Gyülekezete, illetve az Őskeresztyén Felekezet.
- (16) MSZSZ jegyzőkönyv. 1952. ápr. 17. RZ I-B-a-24. (BL)
- (17) Az elnevezés belső egyházi használatban volt érvényes 1955-ig. Ekkor a Magyarországi Baptista Egyház elnevezés vette át a helyét. 1955-ig az állami szervek felé a Baptista Hitközség nevet használták.
- (18) MOL XIX-B-1-h-5650-46. 292. doboz Jelentés a Keresztény Testvér Gyülekezet működésének felülvizsgálásáról. 1950. júl. 28.
- (19) SZET Egyeztető Albizottsága. 1953. febr. 23. RZ I-B-b-23. (BL)
- (20) Pro Memoria az 1953. március 7-én az ÁEH-val lefolytatott tárgyalásokról. RZ I-B-a-42. (BL)
- (21) Pl. MOL XIX-B-1-h-9158/28. 242. doboz A BM IV/9. osztály levele a Budapesti Rendőrkapitányság vezetőjéhez. 1952. máj. 24.; MOL XIX-B-1-h-9158/28. XIV. kerületi Végrehajtó Bizottság levele a BM IV/9. osztály részére. 1952. jan. 16.; MOL XIX-B-1-h-jn.10. 292. doboz BM IV/9. osztály levele a Budapesti Rendőrkapitányság vezetőjéhez. 1952. okt. 11.
- (22) MOL XIX-A-21-c-66/1. 160. doboz. Szécsey János levele az ÁEH-hoz. 1951. jún. 21.
- (23) ÁBTL 3.1.5. O-9045. Szécsey János személyi dossziéja 181. „Zarándi” jelentése. 1952. márc. 5.
- (24) Szigeti Jenő elmondása szerint.
- (25) MSZSZ jegyzőkönyve. 1951. jan. 26. RZ I-B-a-7. (BL)
- (26) Szigeti Jenő elmondása szerint.
- (27) MSZSZ jegyzőkönyve. 1951. szept. 21. RZ I-B-a-13. (BL)
- (28) MSZSZ jegyzőkönyve. 1952. júl. 7. RZ I-B-a-29. (BL)
- (29) MSZSZ dokumentum. (é. n.). RZ I-B-a-44. (BL)
- (30) ÁBTL 3.1.5. O-9045. Szécsey János személyi dossziéja 181. „Zarándi” jelentése. 1952. márc. 5.
- (31) MSZSZ jegyzőkönyv. 1952. márc. 21. RZ I-B-a-21. (BL)
- (32) Sárkány Győző levele az MSZSZ Egyeztető Albizottsághoz. 1952. aug. 22. RZ I-B-a-33. (BL)
- (33) MSZSZ dokumentum. (é.n.) RZ I-B-a-44. (BL)
- (34) MSZSZ jegyzőkönyv. 1952. júl. 7. RZ I-B-a-29. (BL)
- (35) MSZSZ jegyzőkönyv. 1950. jún. 30. RZ I-B-a-3. (BL)
- (36) MSZSZ beadványa a Magyar Népművelési Minisztériumhoz. 1951. máj. 17. (Adventista Irattár,

Pécel = AI); Hetednap Adventisták Felekezete levele az MSZSZ-hez. 1951. máj. 11. RZ IV-H-4.; Kiss Ferenc, Szabó László és Michnay László levele a Népművelési Minisztériumhoz. 1951. máj. 17. RZ III-C-45.

(37) MSZSZ jegyzőkönyv. 1950. dec. 7. RZ I-B-a-6. (BL)

(38) SZET jegyzőkönyve. 1954. nov. 26. RZ I-B-a-88. (BL)

(39) BM 250105/1945. VI. 3. leirata. RZ III-C-2.

(40) Bajor László és Kiss Ferenc levele Nyíregyháza polgármestere részére. 1950. márc. 29. RZ IV-H-20.

(41) Sárkány Győző levele az MSZSZ Egyeztető Albizottsághoz. 1952. aug. 22. RZ I-B-a-33. (BL); a SZET levele az ÁEH-hoz. 1953. febr. 24. RZ I-B-a-41. (BL)

(42) MOL XIX-B-1-h-jn.-12. 292. doboz. Pest megyei Rendőrkapitányság Igazgatósági Osztályának levele a BM IV/9. osztálya részére. 1952. szept. 25.

(43) Tomi József levele az MSZSZ-hez. 1952. okt. 3. RZ I-B-a-37. (BL)

(44) MSZSZ jegyzőkönyv részlet (é. n., valamikor 1950. végén vagy 1951-ben) RZ I-B-a-1. (BL)

Irodalom

Harc a klerikális reakció ellen. Révai József elvtárs beszámolója az MDP Központi Vezetőségének ülésén. (1950. június 6.) *Szabad Nép*, 3. o.

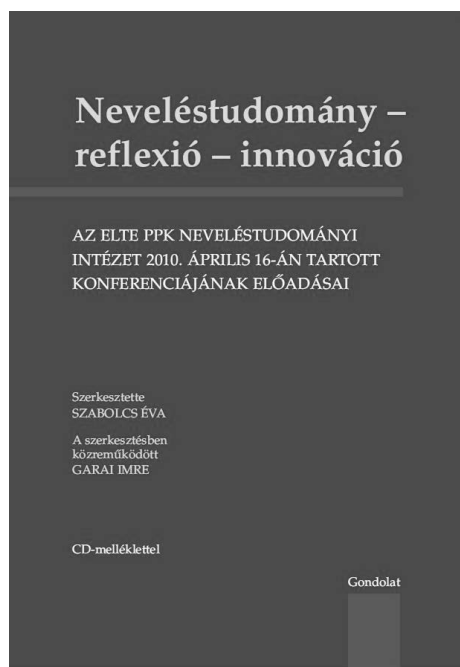
Kovács Géza (1996): Az önkényuralom árnyékában (1949–1989). In: Bereczki Lajos (szerk.): „Krisztusért járva követségben.” *Tanulmányok a magyar baptista misszió 150 éves történetéből*. Baptista, Budapest. 229.

Lakatos Judit (2005): Az állami egyházügyi politika hullámai a Magyarországi Metodista Egyház életé-

ben. In: uő (szerk.): *Keskeny utak. Tanulmányok a Metodista Egyház történetéről*. Magyarországi Metodista Egyház, Budapest.

Rajki Zoltán (2003): *A H. N. Adventista Egyház története 1945 és 1989 között Magyarországon*. Advent, Budapest.

Révai József a klerikális reakció elleni harc feladatairól. (1950. június 7.) *Magyar Nemzet*, 3. o.



A Gondolat Kiadó könyveiből